

”Hvis man vil være mere med i fællesskabet, så drikker man”:
Traditioner motiverer unge til at drikke alkohol, når de starter på gymnasiet.

Mange unges alkoholforbrug stiger, når de begynder på gymnasiet. Alkoholen spiller en afgørende rolle i traditioner og fortællinger om gymnasiernes introforløb, som gør det svært og socialt risikabelt for de unge at vælge de høje promiller fra i overgangen fra grundskolen til det nye gymnasieliv.

AF NYNNE JOHANNE SAHL FREDERIKSEN & MARIA KRISTINE HAGELSKÆR MEYER

Nynne Johanne Sahl Frederiksen er antropolog og seniorprojektleder i Kræftens Bekæmpelse og TrygFondens alkoholindsats 'Fuld af liv'.

Maria Kristine Hagelskær Meyer er kandidat i folkesundhedsvidenskab og analysekonsulent i Kræftens Bekæmpelse og TrygFondens alkoholindsats 'Fuld af liv'.

Danske unges alkoholvaner fylder ofte i medierne, når der er studiestart på ungdomsuddannelserne. Vi har hørt det mange gange før: "Danske unge er europamestre i druk". Og der er da også grund til bekymring. Ca. hver fjerde pige og hver tredje dreng i gymnasiet svarer, at de har drukket fem genstande eller mere ved samme lejlighed mindst fire gange inden for den seneste måned. Igennem den samlede gymnasietid drikker en gennemsnitlig kvindelig gymnasieelev 9,2 genstande om ugen, mens en mandlig gymnasieelev kommer op på 12,9 genstande ugentligt. Kun 11 % af danske gymnasieelever angiver, at de aldrig drikker alkohol (1). Det er et langt højere forbrug end det, vi ser i udskolingsårene i grundskolen, hvor kun 18 % af de 15-årige piger og 26 % af de 15-årige drenge angiver at have et ugentligt alkoholforbrug (2).

Fokus på overgangen

Hvilken funktion udgør de høje promiller i overgangen fra grundskolen til gymnasiet? Og hvordan oplever de unge selv mødet med en ny fest- og alkoholkultur? Vi har dykket ned i disse spørgsmål i en undersøgelse, hvor vi fulgte 12 unge fra slutningen af 9. klasse og frem til et halvt år inde i 1. g. De 12 unge bestod af seks drenge og seks piger. Ved undersøgelsens start gik de alle i 9. klasse på forskellige skoler i Stor-københavn. Ved undersøgelsens slutning gik de alle i 1.g på forskellige almene gymnasier.

Gymnasiestarten som afgørende livsovergang

August* på 16 år beskriver sig selv som lidt genert og tilbageholdende, da vi møder ham, mens han stadig går i 9. klasse. Han er dog samtidig meget social og ses med venner hver weekend. August begyndte at drikke alkohol i 8. klasse, men kort inden vores første møde havde han besluttet sig for, at han ville stoppe med at drikke. Han beskrev alkoholen som en god ven, der hjalp ham med selvilliden og gjorde det nemmere at møde nye mennesker, men også som en ven, han ikke længere følte, at han havde brug for. August fortæller om kombinationen af forventninger og nervøsitet ifm. gymnasiestarten: *"Jeg glæder mig helt vildt til en ny start på livet. For nu har man sluttet et kapitel med folkeskolen, og nu kan man starte på en frisk med ny omgangskreds, nyt ry og et nyt fagligt niveau (...) Jeg kunne nok godt være lidt nervøs for, at folk vil dømme mig for, at jeg ikke drikker. Men så må jeg jo bare vise dem, at jeg stadig er sjov, selvom jeg ikke drikker, og er en meget federe person uden (...) Jeg er mest*

nervøs for introugen og så introfesten. Den siger lidt om, hvem du er, og hvilke mennesker man måske kommer til at gå med. Den er meget afgørende. Og det ved jeg, fordi jeg har andre venner, der går på gymnasiet. De siger, at det er virkelig vigtigt. Det er i introugen, at man får skabt, hvem man er. Man kan selvfølgelig godt møde andre mennesker i løbet af tiden, men den første tid siger lidt om, hvem man er (...) På gymnasiet går man nok også lidt op i det sociale ry. Hvis man gør noget dumt til en fest, så er det tit, man kommer til at høre for det. Det kunne jeg godt være nervøs for, fordi så det med en ny start og et nyt ry, det går lidt i vasken. Så på en eller anden måde er der også lidt pres der."

August og de andre unge, vi talte med, så gymnasiestarten som en afgørende livsovergang med mulighed for at redefinere sig selv i en ny social kontekst, hvor folk ikke kendte dem eller havde forudindtagede meninger om deres sociale status. Den nye start var en mulighed for at komme af med rolletildelinger som 'stille' eller 'kedelig', som måske havde fulgt én i folkeskolen. Men den rene sociale tavle var også et stort pres, hvor indtagelsen af alkohol og håndteringen af ens beruselse blev helt centralt for spørgsmålet om, hvorvidt man formåede at skabe sig en eftertragtet social position i løbet af introperioden.

Overgangsritualer i dansk kultur

Inden for antropologien er studiet af ritualer en klassisk disciplin, som især antropologerne Arnold van Gennep og Victor Turner har teoretiseret omkring. Van Gennep og Turner interesserede sig især for overgangsritualer, som knytter sig til forandringer i social status eller livsovergange. Hvilke begivenheder, som anses for vigtige, varierer fra kultur til kultur, men fælles er, at et overgangsritual typisk har til funktion at anerkende personers eller grupperes nye sociale status (3,4). I Danmark har vi tradition for at markere rituelle livsovergange med alkohol. Til konfirmationer, bryllupper og begravelser m.v. bliver der typisk serveret alkohol, og den nye status skåles ind. Derfor er det heller ikke underligt, at unge i Danmark bruger alkohol som led i traditioner og ritualer i forbindelse med gymnasiestarten, som er en vigtig overgang i deres liv. De unge er kulturelt påvirket til samme adfærd.

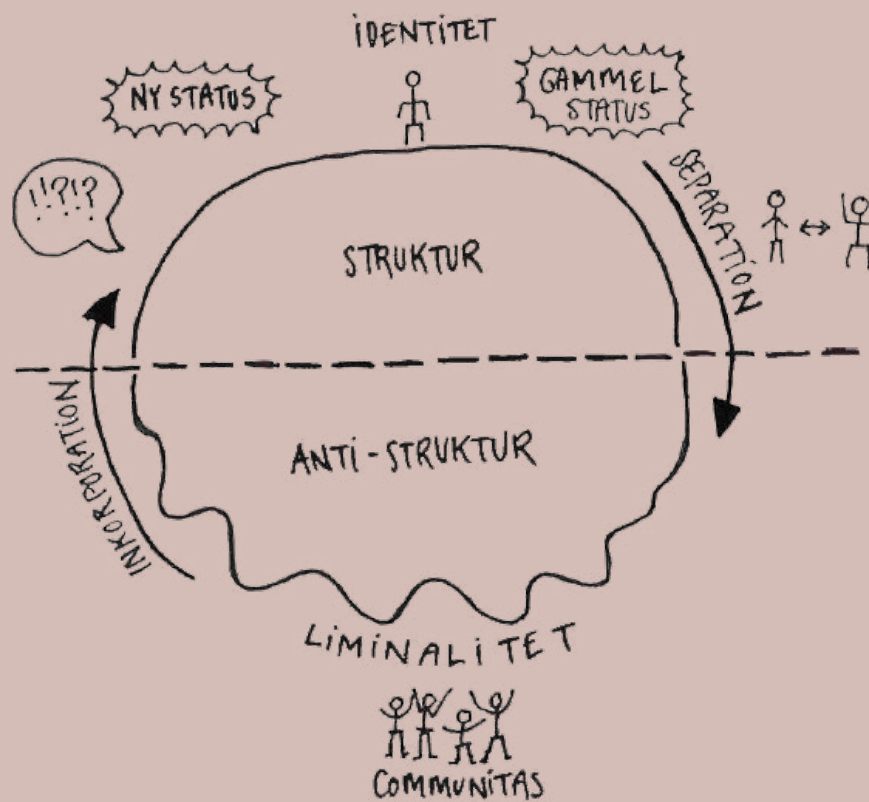
Traditioner med alkohol som drivkraft i introperioden

Da vi igen mødte August og de andre unge, vi talte med som led i undersøgelsen, et halvt år inde i

*August er et pseudonym. De unge, som deltog i undersøgelsen, er anonymiseret med nye navne, og identificerbare elementer i citater er ændret eller udeladt.

“... vi mister alt på de ti minutter, hvor vi får at vide, at de lukker alt ned.”

Model over et klassisk overgangsrituals faser.
Tegnet af Nynne Johanne Sahl Frederiksen

STOF NR. 38 / FORÅR 2021

1. g, kunne de berette om mange forskellige traditioner fra deres forskellige gymnasier ifm. introperioden. Flere af traditionerne indeholdt ritualer, som fulgte et fast handlingsforløb år efter år, hvor de ældre elever initierede de yngre. Der var traditionsrige introfester, forfester, fredagsbarer, drukspil, den berygtede fest i Dyrehaven og de omdiskuterede puttemiddage, hvor elever fra 3. g inviterer udvalgte elever (ofte af det modsatte køn) fra 1. g til en middag, hvor forskellige ritualer udspringer sig. Der var også traditioner omkring, at 1. g'erne skulle købe alkohol til 2. og 3. g'erne til introfesten, at 1. g'ere skulle smides i vandet, at 1. g'ere blev tegnet på til første skoledag, at 1. g'ere skulle have særligt tøj på til introfesten, at 1. g'ere blev 'straffet' med shots, hvis de ikke gjorde, som tutorerne sagde, m.v. **Fælles for mange af traditionerne var, at alkoholen spillede en central rolle, og at det var svært at deltage, hvis man ikke drak.**

Det er dog også vigtigt at understrege, at ingen af de unge, vi talte med, gav udtryk for, at de følte sig direkte presset til at drikke alkohol af de ældre elever. De oplevede heller ikke traditionerne som ubehagelige. Omvendt var det faktisk noget, de glædede sig til. De unge i undersøgelsen havde hørt historier om, hvordan gymnasietiden starter, både fra venner, ældre søskende og forældre. Nogle traditioner frygtede de måske mere end andre, men de ønskede heller ikke at gå glip af det, idet de følte, at hvis de ikke havde gennemgået traditionerne og derved kunne snakke med om det som et overstået kapital i resten af deres gymnasietid – og sågar voksenliv – så havde de ikke fået den fulde oplevelse med.

Ved klassiske overgangsritualer taler antropologerne Van Gennep og Turner om tre faser: separation, liminalitet (mellemløbet/overgangsfasen, red.) og inkorporation (3,4). Ud fra denne optik kan man også betragte traditionerne og ritualerne i gymnasiernes introperiode.

Separation: Når de unge indgår i introperiodens fester, markeres de som en særlig gruppe i kraft af deres status som 1. g'ere. De adskilles fra 2. og 3. g'erne ved f.eks. at iklæde sig udklædning for at markere, at det er dem, som er novice, der skal indvies.

Liminalitet: Når unge bliver påvirket af alkohol, ser vi, at de normale sociale regler er ophævet, og man kan opføre sig anderledes og vildere. Pludselig er det tilladt at tegne på hinandens

tøj, danse på bordene og tage kontakt til en sød pige eller dreng, som man måske ellers ikke ville turde. Der kan opstå en følelse af såkaldt 'communitas' – et udtryk, som Victor Turner bruger – mellem de unge, dvs. en oplevelse af intens samhørighed og fællesskab (4).

Inkorporation: Når introperioden er slut, og den normale hverdag genopstår på gymnasierne, så lever fortællingerne om festerne og traditionerne videre som en del af unges skabelsesberetning om, hvordan de blev indviet som gymnasieelever. Det bliver en slags krigshistorier, som de kan mindes sammen med deres nye gymnasievenner, og dermed inkorporeres den nye status i deres nye hverdag. Derudover glædede de unge i undersøgelsen sig også til året efter, hvor det var dem, der skulle være 'de store' og indvie de nye 1. g'ere.

Et subtilt, men massivt kulturelt drikkepres

Og hvordan gik det så med August, som egentlig ikke ønskede at drikke alkohol?

"Lige da jeg startede, drak jeg ikke så meget, men jo længere hen vi kom, og jo flere fester jeg kom til, jo sværere var det. Jeg begyndte lige så stille at drikke igen, og jeg begyndte egentlig at drikke ret meget, fordi der måske var to fester hver weekend. Så der har alkoholen her i gymnasiet været lidt svær at sige nej til, fordi du er der, og du er med i det, der sker (...) Men det er ikke, fordi man føler sig tvunget til det. Man begynder lige så stille, uden at man bemærker det, og så lige pludselig så drikker du igen. Det har været for svært at lade helt være. Der er det sådan, at hvis man vil være mere med i fællesskabet, så drikker man. Jeg var genert, så jeg følte, at det var en måde, jeg nemmere kunne komme ind på folk på. Sidst sagde jeg, at alkohol egentlig er ens ven, fordi det fjerner lidt den der barriere med, at det er svært at snakke sammen. Så den ven brugte jeg også lidt i starten til at komme ind på folk (...) Der er ikke noget gruppepres overheadet, og man kan sagtens være med, selv om du er ædru. Men der er simpelthen så mange arrangementer og fester, og du føler, at når du kommer til de her fester, så skal du være med."

Hvis man ser på gymnasiestarten ud fra et overgangsperspektiv, så bliver det tydeligt, at det er svært at fravælge alkohol, hvis man vil være med i det sociale fællesskab. Og når den sociale anerkendelse er et så vigtigt succeskriterium for August og de andre unge i undersøgelsen,

så kan traditionerne være en essentiel del af forklaringen på, hvorfor unges alkoholforbrug stiger i forbindelse med gymnasiestart. Traditionerne og ritualerne bliver en inklusionsmekanisme, hvor alkoholen er et vigtigt redskab til at skabe sammenhold, give mod til at møde nye mennesker og endda give én en valid undskyldning, hvis man kommer til at træde ved siden af socialt. Hvis man ikke ønsker at drikke, så kræver det en stor portion selvtillid og mod at sige fra, da det kan opfattes som en afvisning af fællesskabet. Det kunne i de unges øjne være meget socialt risikabelt. De unge, vi talte med, havde kendskab til andre unge, som ikke drak alkohol i introperioden. De blev typisk beskrevet som i to lejre: dem, som var lidt uden for socialt og ikke deltog i så mange fester, og så de få unge, som havde en uforklarlig energi og stor selvtillid, så de formåede at indgå i fællesskabet og deltage i festerne uden at drikke.

Ud fra det, de unge fortalte os om deres gymnasiestart, fremstår drikkepresset massivt, men dog stadig subtilt og indirekte. Alkoholen var ikke en stor del af det officielle introprogram fra gymnasiernes side, og tutorerne presede sjældent direkte de nye elever til druk. **Drikkepresset er langt mere subtilt end direkte pres og indlejret i de årelange traditioner, som de unge oftest mødte i private arenaer uden for skolens regi. Alkoholen blev således ikke oplevet som et pres, men nærmere som en invitation ind i det sociale fællesskab, som de unge ikke havde lyst til at afvise.**

Der er flere faktorer, som bidrager til, at alkoholforbruget stiger i overgangen fra grundskolen til gymnasiet. Dels bliver det lovligt for unge at købe alkohol, når de fylder 16 år, forældres rolle svækkes efter 9. klasse, og gymnasierne har også et ansvar ift. alkoholudskænkning til mindreårige. Men vi må også se på, hvor indlejret alkohol er i de traditioner og ritualer, som er med til at konstituere de unges overgang til et nyt socialt liv. Dette er ikke kun et problem på gymnasierne, men også en kulturel adfærd, som unge har lært af voksnes overgangsfejring. Vi bør derfor arbejde med kulturelle adfærdsændringer i alle aldersgrupper, så vi kan få sundere rammer og bedre sociale vaner, når vi fejrer livsovergange.

Referencer:

- (1) Bendtsen, Pernille, Schou Mikkelsen, Stine, Tolstrup, Janne S. 2015. Ungdomsprofilen 2014 - Sundhedsadfærd, helbred og trivsel blandt elever på ungdomsuddannelser. Statens Institut for Folkesundhed. Syddansk Universitet.
- (2) Rasmussen, Mette, Kierkegaard, Lene, Vork Rosenwein, Stine et al. (Red.). 2019. Skolebørnsundersøgelsen 2018 – Helbred, trivsel og sundhedsadfærd blandt 11-, 13- og 15-årige skoleelever i Danmark. Statens Institut for Folkesundhed. Syddansk Universitet.
- (3) Van Gennep, Arnold. 1909. The Rites of Passage. London: Routledge.
- (4) Turner, Victor. 1967. Betwixt and Between: The Liminal Period in Rites of Passage. I: The Forest of Symbols: Aspects of Ndembu Ritual s. 93–112. Cornell University Press.

Fuld af liv

Fuld af liv-indsatsen er et projektsamarbejde mellem Kræftens Bekæmpelse og TrygFonden.

Indsatsen skal bidrage til at udsætte alkoholdebuten, reducere alkoholindtaget og skabe en sundere alkoholkultur blandt unge i Danmark.

Fuld af liv er en flerstrengt indsats, hvor der både laves mediekampagner, undervisningsmaterialer, events, analyser og monitoreringer over den danske alkoholkultur m.m.

Se mere på www.fuldafliv.dk